

2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
3. Байрак О.М., Проскурня М.І. Стецюк Н.О. та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території. – Полтава: Верстка, 2003. – 212 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІТОРІЗНОМАНІТНОСТІ ПОЛТАВСЬКО-ГОЛОВАЧАНСЬКОГО ОСЕРЕДКУ

*Стецюк Н.О., Лугова В.Д., Кривошея О.М.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

На сьогодні у зв'язку зі стрімким негативним антропогенним впливом на природу різко зростає необхідність виявлення територій, на яких ще збереглися рідкісні види рослин, та заповідання їх. Повною мірою охорона може бути забезпечена лише на ландшафтному рівні.

Природно-заповідна мережа Полтавського району Полтавської області станом на 01.01.2008 р. включає 47 об'єктів загальною площею 1925,1 га. Із них два об'єкти загальнодержавного значення (ландшафтний заказник «Вільхівщинський» площею 1030 га та парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва «Полтавський міський» площею 124,5 га). У Полтавському районі всього п'ять природно-заповідних територій, які виявляють площі (це чотири заказники: один ландшафтний «Кротенківський», три ботанічні «Розсошенський», «Руднянський» та «Воронянський»), інші – є точковими і здебільшого призначені для забезпечення охороною вікових дерев, парків, скверів чи незначних за площею залишків природної рослинності («Зарості цибулі ведмежої», «Урочище Триби») [2]. Хоча вона й представлена значною кількістю об'єктів, однак не є репрезентативною.

На території Полтавського району збереглися типові та унікальні природні комплекси з добре виявленим біорізноманіттям, які характеризуються високими показниками наукової цінності, а тому потребують збереження шляхом заповідання. Однією з таких територій є природний ландшафтний комплекс, що репрезентує частину долину р. Ворскла в її середній течії з добре збереженим типовим біорізноманіттям, серед якого рідкісні види – Полтавсько-Головачанський осередок. Встановлено, що природні комплекси Полтавсько-Головачанського ядра відповідно добре збережені і мають як природне (лучно-болотні природні комплекси, вологі ліси), так і антропогенне (насадження сосни – різновікові культури) та антропогенно-природне (мішані – дубово-соснові ліси) походження. Значну площу досліджуваної ділянки займають соснові дубово-соснові ліси. Значного поширення також набули лучно-болотні ділянки, які є місцезнаходженнями рідкісних рослин.

Із метою комплексного фітосозологічного вивчення Полтавсько-Гадяцького осередку фіторізноманітності нами визначені ключові ядра (вказуємо рідкісні види флори, виявлені на них): природні комплекси в околицях с. Нижні Млини (ключова ділянка №1 – *Orchis palustris* L., *Fritillaria meleagroides* Patrín. ex Schult. et Schult. Fil.); природні комплекси в околицях с. Безручки (ключова ділянка №2 – *Fritillaria meleagroides*, *Gladiolus tenuis* Bieb.); лісові масиви борової тераси в. Ворскла (між селами Зінці, Ватажкове, Головач, Микільське) (ключова ділянка №3 – *Pulsatilla nigricans* Stoerck., *P. latifolia* Rupr., *Convallaria majalis* L., *Rubus saxatilis* L., *Antennaria dioica* (L.) Gaertn., *Campanula persicifolia* L., *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn., *Scilla sibirica* Haw); болотний масив в околицях с. Ватажкове (ключова ділянка №4 – на даному етапі досліджень рідкісних видів рослин на даній ділянці не виявлено).

За результатами проведеного узагальнення визначених показників встановлені показники в цілому для Полтавсько-Головачанського осередку

фіторізноманітності: ландшафтна репрезентативність – висока: дані ключові ядра репрезентують майже всі компоненти долини р. Ворскла в її середній течії: борову терасу (в околицях сіл Зінці, Головач, Безручки, Ватажкове, Микільське), заплаву (в околицях сіл Нижні Млини, Безручки, Головач, Заворскло), правий корінний берег (с. Безручки, мало досліджено); ценотична репрезентативність – висока: на досліджуваних територіях представлені добре збережені всі природні комплекси, характерні для центральної частини Полтавської області із багатою флорою та рослинністю: заплавні широколистяні ліси (в околицях сіл Головач, Лукищено), вологі заплавні ліси (понад руслом р. Ворскли на всьому відрізьку від с. Нижні Млини до Головача, хоча на деяких ділянках мають фрагментарний характер), лучно-болотну комплекси (в околицях сіл Нижні Млини, Безручки), болотні комплекси (с. Ватажкове); ценотична унікальність – висока: ключові ядра репрезентують лісові угруповання представлені різновіковими насадженнями сосни звичайної, які на деяких ділянках межують із локальними березняками (культури та самовідтворювані угруповання), вільшняками, які мають неморально-бореальний характер; флористична репрезентативність – висока: флора ключових ділянок є типовою широколистянолісовою, сосноволісовою, машинолісовою з рядом бореальних видів, тобто північних рослин, які в регіоні мають північну межу поширення, узлісною, лучно-болотною. На досліджуваних ділянках (мішаний, хвойний ліс, узлісся та лучно-болотні ділянки) нами виявлено понад 350 видів вищих судинних рослин (за даними попередніх досліджень). Вважаємо, що видовий склад рослин ділянок є набагато більшим. З'ясування його є актуальним для подальших досліджень. За очікуваними прогнозами, враховуючи специфіку природних комплексів, флора вищих судинних рослин може нараховувати до 700 видів; флористична унікальність – висока: за попередніми даними у складі дослідженої флори виявлено 11 рідкісних рослин, 4 з яких занесені до Червоної книги України, 7 – до регіонального списку (нові місцезнаходження, які раніше не наводились [1]).

На основі опрацювання даних показників встановлено, що найбільше досліджувана територія, яка об'єднає усі наведені ключові ядра, за особливостями природних комплексів, біорізноманітності, ландшафтною та екологічною цінністю відповідає статусу ландшафтного загальнодержавного значення значення. З'ясовано, що перспективний ландшафтний заказник є ключовою територією (природне ядро) Ворсклянського екокоридору, важливим біоцентром регіональної екомережі. За умови створення регіонального ландшафтного парку у межах Полтавського та Новосанжарського району, даний об'єкт матиме перспективу бути включеним до заповідної зони парку.

Література

1. Байрак О.М., Стецюк Н.О., Атлас рідкісних та зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
2. Стецюк Н.О., Гостудим О.М. Сучасна природно-заповідна мережа м. Полтави та перспективи її оптимізації // Географія та екологія Полтави: М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. 25.04.2008 р. / М-во освіти й науки України, Полтавський держ. пед. університет імені В.Г. Короленка. – Полтава: Верстка, 2008. – С. 7-18.